

פרוטוקול מס' 268

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
מיום ב', ו' בטבת תשל"ג - 11.12.72, שעה 9.00

נכחר:

חברי הוועדה:

י. גולדשמידט - היו"ר
י. ארידור
ר. ארזי
ש.ז. אברמוב
א. אנקוריון
פ. ביבי
ב. הלחי
ש. פרידמן
י.ה. קלינגהופר

מוזמנים:

א. ידין - המשנה ליועץ המשפטי לממשלה
פ. ארן - משרד המשפטים
ש. ורהפטיג - משרד המשפטים

ר. מלחי מוזכרת הוועדה:

ח. ביתן רשמה:

סדר היום:

- (א) חוק יסוד: הכנסת (תיקון) - של חבר-הכנסת ד. קורן, חוק סיפול בחולי נפש (תיקון) - של חבר-הכנסת י. נחושתי, חוק לאיסור פרסום זהותו של עציר - של חבר-הכנסת ש. כהן - העברה לוועדת משנה;
- (ב) חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג - 1972 (סעיפים 19, 24);
- (ג) חוק החוקרים פרטיים ושירותי שמירה, תשל"ב - 1972 - תקנות בדבר עיסוקים מסוימים.

539

היו"ר י. גולדשמידט:

אני פותח את הישיבה.

(א) חוק יסוד: הקנסת (תיקון) - של חבר-הכנסת ד. קורן,
חוק טיפול בחולי נפש (תיקון) - של חבר-הכנסת י. נחושטן,
חוק לאיסור פרסום זהותו של עציר - של חבר-הכנסת ש. כהן -
העברה לוועדת משנה

היו"ר י. גולדשמידט:

אני מציע להעביר לוועדת המשנה בראשותו של חבר-הכנסת ביבי, היושבת בימי שלישי לפני הצהריים, את שלוש הצעות החוק הפרטיות הבאות: חוק יסוד: הכנסת (תיקון) שהגיש חבר-הכנסת דוד קורן; חוק טיפול בחולי נפש (תיקון) שהגיש חבר-הכנסת יעקב נחושטן וחוק לאיסור פרסום זהותו של עציר שהגיש חבר-הכנסת שלום כהן.

י. ארידור:

החוק שהגיש חבר-הכנסת דוד קורן הוא חוק יוצא דופן במקצת ונדאי יתנהל מאבק גדול לגביו בוועדה זו. אם כך הדבר, אולי חבל על זמנה של ועדת המשנה ומוטב שהחוק יידון מלכתחילה בפליאת הוועדה.

ב. הלוי:

אם חבר-הכנסת דוד קורן מציע תיקון לחוק יסוד, אולי צריך להעביר הצעת חוק זו לוועדת המשנה שאני יושב בראשה?

היו"ר י. גולדשמידט:

ועדת המשנה לחוקי יסוד אינה יושבת עכשיו, ומונח לפנייה חוק יסוד: הפשלה שהגיש חבר-הכנסת ארזי. אני מציע שוועדת המשנה לחוקי יסוד תתחיל לספל בהצעת החוק שהגיש חבר-הכנסת ארזי, כי זה ענין הקשור לבחירות ועל כן הוא דחוף.

ב. הלוי:

אם הענין דחוף, גדון בו בוועדת המשנה לחוקי יסוד. אני גם מציע באופן פורמלי להעביר לוועדת המשנה לחוקי יסוד את הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון) שהגיש חבר-הכנסת קורן, כי מדובר כאן בחוק יסוד.

היו"ר י. גולדשמידט:

אשר להצעת חבר-הכנסת ארידור, איני מסכים אתו שהצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון) שהגיש חבר-הכנסת דוד קורן היא ענין כה מהותי.

הנחלט:

הוחלט להעביר לוועדת המשנה בראשותו של חבר-הכנסת ביבי את החוקים הבאים: חוק יסוד: הכנסת (תיקון) - של חבר-הכנסת ד. קורן; חוק טיפול בחולי נפש (תיקון) - של חבר-הכנסת י. נחושטן; חוק לאיסור פרסום זהותו של עציר - של חבר-הכנסת ש. כהן.

(ב) חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג - 1972

היו"ר י. גולדשמידט:

כפי שנהגנו עד עכשיו נתעכב על הדברים שנשארו טעונים בידור בוועדת המשנה. עיינו בהשגתו של חבר-הכנסת אנקוריון לסעיף 18(א) ובהצבעה נדחתה הצעתו. לכן סעיף 18 נשאר בעינו, מלבד הוספת פסיק לפני המלה "על-ידי" בשורה הראשונה. נשארה פתוחה גם האפשרות שמשרד המשפטים יציג איזו הבהרה ביסודיות אחרת, לאו דווקא על-ידי הוספת פסיק. לגבי הטעיפות שבין 18 ו-27 לא היו הערות בוועדת המשנה.

סעיף 19

י. ארידור:

בפליאת הוועדה הערתי הערה לגבי סעיף 19 ואיני יודע אם אפשר להניח שהצעתו בתקבלה. הצעתי להשוות את התנאים שבסעיף 19 עם התנאים שבחוק לתיקון דיני העונשין

י. ארידור:

(עבירות פרמה, סחיטה ועושה), תשכ"ג - 1963 ולהוסיף לאור זאת את הפלים "חולשה גופנית וקלות דעת" המופיעות בסעיף 13 לאותו חוק.

היו"ר י. גולדשמידט:

משרד המשפטים הסכים לבדוק אם אין מקום להשלים את הכתוב כאן כדי שתהיה זהות

עם האמור בחוק הפלילי.

א. ידין:

ענין זה של תיאור בין החוק האזרחי לבין החוק הפלילי התעורר גם בסעיף 18, כי טענת חבר-הכנסת אנקורדיון - והיא, כנראה, לא נתקבלה בפליאת הוועדה - הייתה שבחוק הפלילי לא מדובר על איום סתם, אלא מדובר על איום להסב נזק לפי ולפיה, על מה שאיננו וכו'. ואילו בסעיף 18 די בעצם האיום כדי לערער את תוקף החוזה ולהקנות אפשרות לבטלו. השיטה דומה גם בסעיף 19. לפני הוועדה היה החוק הפלילי והיא שקלה אותם פרטים שהופיעו בו וחשבה כי לא יהיה זה טוב לערער את יציבות החוזים על-ידי מבחנים גוספיים שאינם כלולים עכשיו בסעיף 19, והדבר אמור בעיקר לגבי ענין זה של קלות דעת. טענו שענין קלות הדעת הוא טענה מאד מאד פשוטה, כי אפשר לסעון לגבי כל דבר שהוא נעשה מתוך קלות דעת. בחוק הפלילי דרושים כל איני אלמנטים ומבחנים שמתמשים בהם במשפט הפלילי, רלו היינו מרכיבים אותם כאן היינו פותחים פתח לטענות רבות גוספות, שוועדת המשנה על כל פנים לא רצתה לפתוח להן פתח, וגם ועדת טדסקי, ועדת המומחים שטיפלה תחילה בחוק זה, לא קיבלה ענין זה.

איני חושב שלחולשה גופנית יש שייכות לכאן, אולם אם חברי-הוועדה מציעים להוסיף אלמנט זה לסעיף, לא הייתי חושש לעשות זאת, כי לכל היותר זה יהיה אלמנט שאין לו השלכה מעשית. לעומת זאת אלמנט קלות הדעת יכול להיות די חשוב. ייתכן שבתם משפט לא יקבלו אלמנט זה בקלות, אבל אנשים הרוצים להשתחרר מחוזים, שהם עשו בלי ששקלו את הדברים עד הסוף, עלולים לבטול להתקיים את תוקף החוזה באמצעות אלמנט קלות הדעת, וחשבנו שזה בלתי רצוי. כאמור, איני מתלהב מהוספת האלמנט של חולשה גופנית, אך איני מתנגד לכך, אולם לענין קלות הדעת אני ממש מתנגד.

י. ארידור:

אין שום קשר מבחינה זו בין סעיף 18 לבין סעיף 19. הייתי נגד פירוט בסעיף 18 והצטרפתי לרוב הוועדה בנושא זה, כי חשבת שאין צורך לפרט את סוגי האיומים, ואם יש סוגי איומים המפורטים בחוק הפלילי, הם ודאי נכללים במסגרת המונח "איום" שבסעיף 18 לחוק זה. סעיף 19, עלעומת זאת, עניינו אחר. אם נקבל את הצעת פרופ' ידין, יפורצו מצב בו אדם יואשם במשפט פלילי וייענש על-פי דיין, אך מצד אחר יוכל לאכוף את החוזה האזרחי. כלומר, יכול להיות שאדם, אשר עשה חוזה מתוך ניצול קלות דעתו של הצד האחר, יוצא אשם במשפט פלילי דאחז-כך הוא מגיש תביעה אזרחית לביצוע החוזה. אותו שופט שיאמר לצד הראשון כי הוא נענש על החוזה שעשה עם הצד השני - אותו שופט עצמו יורה לצד שכנגד לשלם תשלום על הפרת החוזה על-ידיו. לדעתי, זה בלתי נסבל.

לא הייתי אומר שבחוק הפלילי דרושים כל כך הרבה אלמנטים גוספיים. ברור שצריכה להיות כחשה לנצל, אבל דרושה מנס-ריאה לא כל כך חריפה. כתוב בסעיף 13 לחוק לתיקון דיני העונשין (עבירות פרמה, סחיטה ועושה): "הפנול את המצוקה, החולשה הגופנית או השכלית או קלות הדעת של הזולת לאחת מאלה: ... (3) נותן בעד מצרך או בעד שירות תמורה הנופלת במידה בלתי סבירה מן התמורה המקובלת - דינו מאסר שנה". כתובין, צריכה להיות כוונה לנצל, אבל למעשה האלמנטים כמעט זהים לאלה שבזכרים בסעיף 19 לחוק שלפנינו, כי בסעיף 19 באמר "ותנאי החוזה גרועים במידה בלתי סבירה מן המקובל", כך שאנו דורכים פחות או יותר על אותה קרקע, ואם אדם יצא אשם במשפט פלילי, ממש לא ייתכן שיפעיל לאחר מכן את חוק החוזים כדי לבצע את החוזה שלו.

במה שנוגע לשאלה פתי יכול אדם לחזור בו מחוזה, כתוב בסעיף 19 ותנאי החוזה גרועים במידה בלתי סבירה מן המקובל", כלומר, סתם כך אדם לא יוכל לחזור בו מחוזה, אבל אם קרה מה שקרה וזה מהווה דבר שנענשים עליו, לא ייתכן שהצד שכנגד לא יוכל לחזור

י. ארידור:

בו מאתר חוזה שעליו בענש הצד הראשון בבית משפט. אם לא נאפשר זאת נעשה את החוק לצחוק. לכן דעתי היא שאנו זריכים להתאים את סעיף 19 לאמור בחוק הפלילי ולהוסיף בו את הפלים "חולשה גופנית וקלות דעת". אם משהו שנוי שאין מקום לכלול את האלמנט של קלות דעת, יציע נא לבטל אותו גם בחוק הפלילי וגם בחוק האזרחי. זה אפשרי, אבל מן ההכרח שיהיה תיאור.

ש. ורהפטינג:

אני חושב שבחוסר נסיון יש גם יסוד של קלות דעת.

י. ארידור:

אבל בחוק הפלילי כתובים שני הדברים: גם חוסר נסיון וגם קלות דעת.

ש. ורהפטינג:

אבל אם כתוב כאן "חוסר נסיון", הרי לפי המשפט העברי יש בזה יסוד של הונאה, ואם יש בזה יסוד של הונאה אפשר לבטל את החוזה. אם כן, גם בלי אלמנט הניצול אפשר לבטל את החוזה במקרים מסויימים.

הי"ד גולדשמידט:

הערת חבר-הכנסת ארידור מזכירה לי את הבעיה שהתעוררה בתיקון הראשון לחוק הראיתי. אחד המניעים שם הוא האפשרות להגיע לשני פסקי-דין מנוגדים, לפי החוק הפלילי ולפי החוק האזרחי, לגבי אותו מצב.

י. ארידור:

כאן המצב יהיה הפוך יותר, כי במקום אחד יקבל האדם פרס ובמקום אחר יקבל קנס.

מ. ארן:

גם בפליאה היו חברי כנסת שהתנגדו לסעיף זה בכללו ושאמרו כי הוא מערער את יסודות החוזים, וגיסינו להצדיק סעיף זה על-ידי שאמרנו שלא בכל מקרה אפשר לבטל חוזה. בחוק הפלילי הוכנס ענין קלות הדעת, אולם יש לי הרשע שברוב המקרים לא ימליץ היועץ המשפטי לממשלה על הגשת תביעה פלילית נגד אדם שניצל קלות דעת של הצד שכנגד. לדעתי, צריך שיהיה משהו די חריף כדי שיסתמכו על אלמנט זה, ובמשפט פלילי יש איזה שיקול דעת. קלות דעת היא משהו המתקרב לחולשת דעת, ומכיוון שבמשפט הפלילי יש איזה שיקול דעת למוסדות התביעה, בעוד שבמשפט אזרחי זה נוקשה יותר - חששנו ללכת לקצה האחר. אני מסכים לטענה העקרונית שזה פוזר במקצת שבר מה יהיה אסור במשפט פלילי ולא יהיה אסור במשפט אזרחי, אולם אני חושש מהתוצאות האקסטרמיות של השוואת שני הסעיפים המקבילים.

ב. הלני:

לכאורה, יש משהו בדברי חבר-הכנסת ארידור. כלומר, יש לו קייז לטעון שצריך להשוות את החוק האזרחי לחוק הפלילי. מצד אחד אני מופתע מסעיפים מסוג זה. אין זה נהוג בעולם לבטל חוזים על יסוד טענה של קלות דעת אשר גרמה, למשל, שמישהו יפסיד בספקולציה. כאן בארץ קלות דעת היא אולי שכיחה יותר או מסוכנת יותר מאשר במדינות יציבות יותר, כי אצלנו קל מאד להתפתות לכל מיני הרפתקאות מסחריות. אם קיים סעיף כזה, הרי במקרה שאדם מצליח הוא פרוויה, ואם הוא מפסיד הוא יכול לומר שהיה קל דעת. לפי זה מי שנהג בקלות דעת אף לא יפשוט את הרגל, כי עוד לפני-כן יבטל את העסקה ועל פונו יספור.

אם רוצים באחידות של החוק, הייתי נוטה יותר לתיקון החוק הפלילי. אולם גם החוק הפלילי אינו כל כך כללי כמו הסעיף שלפנינו. סעיף 19 קובע דיני חוזים כלליים. סעיף 13 לתיקון דיני העונשין (עבירות מרמה, סחיטה ועושה) מתייחס למקרה שאדם דורש ומקבל דבר שאינו מגיע לו כדין, וזה ודאי לא עניינו של הסעיף בחוק האזרחי שאנו עוסקים בו, כי לגבי מה שלא מגיע כדין אי-אפשר בלאו הכי לאכוף את החוזה. בסעיף 13(2) כתוב "דורש או מקבל בעד פזרך או בעד שירות" וגם בפסיקה (3) באותו סעיף מדובר על פזרך או שירות. אם כן, זה בכל זאת מוגבל וזה לא אמור לגבי כל חוזה שבעולם. איני אחראי לחוק הפלילי ואיני רוצה להגן עליו, אבל בדברים אלה רוצה אני להראות שאפילו בחוק הפלילי יש סייגים.

ב. הלוי:

במקרה שלפנינו הייתי מוותר על האחידות ולא הייתי מרחיב את האפשרות של ביטול חוזים פסיבה שלא היתה נראית לי קלא היו נראים לי את החוק הפלילי הזה, שהוא במקרה מרחיק לכת.

ש.ז. אברמוב:

אני מצטרף לדעתו של חבר-הכנסת הלוי. אם מישהו צריך לשלם מחיר עבור קלות דעת, הרי מי שנוהג בקלות דעת הוא שצריך לשלם את המחיר, כי אם לא ישלם ימשיך תמיד להיות קל דעת. זה קריטריון כל כך גמיש שהוא מערער את יציבות החוזים.

אשר לפונח "חולשה שכלית", זה דבר שניתן בכל זאת למדידה כלשהי והייתי אומר שהוא מעיד על תופעה שאינה מהסוג של קלות דעת. אולם מבחינת ההגיון הצרוף גראה לי שיש כאן תופעה מוזרה: מצד אחד, נאמר שאדם נהג מתוך חולשת דעת, אבל אם הוא מבטל את החוזה לאחר מכן סימן שכבר אינו חלש דעת. לכן יש אולי צורך להוסיף: חולשת דעת בזמן שעשה את החוזה.

א. ידין:

זה מפילא צריך להיות כך, כי אחרת אין החוזה פגום.

הינ'ר י. גולדשמידט:

יכול להיות שהחולשה רגעית, חולפת. גם אני סבור שאולי לא שורת הדין, אבל שורת ההגיון המעשית מביאה לעמדתו של חבר-הכנסת הלוי, וגם חבר-הכנסת אברמוב תמך בה. אני סבור שצריכים ללכת בדרך זו.

אשר לפונח "חולשה שכלית", הכוונה ודאי למצב פרמננטי שניתן להוכיח ולבדיקה על-ידי פסיכיאטר. אם אדם יטען שהחתימו מישהו שאינו יודע להעריך את הישגיו של פנסיים להחתימו, הרי אין זו טענה מסוג הטענות שמעליה לגבי רצח, למשל, היינו טענה שהנאשם פעל ברגע של חולשה רגעית חולפת ולא היה יכול לשלוט על עצמו באותו רגע. כאן אני חושב שמדובר במצב קיים, פרמננטי, שניתן להוכיחו בדרכים מקובלות, רפואיות או מדעיות.

ארידור:

אני מוכן לקבל את עמדת חבר-הכנסת הלוי לפיה צריך לבטל את ענין קלות הדעת הן בחוק הפלילי והן בחוק האזרחי, אבל אפילו לא כללית. יש בחוק האזרחי ענין העובדה שהאדם מתחיל בחוק הפלילי מביא לכך שהחוזים יהיו בלתי חוקיים. משמע שגם אם נשאל את בגומס המצדדים לפני כפי שהוא עדיין פותחים אנו מתחילים לטענה של קלות הדעת, נאמר שמישהו איננו משנים את המצב המשפטי, מדוע לא נכתוב את הדברים כפי שהייתם העקביות?

הינ'ר י. גולדשמידט:

מטענתו האחרונה של חבר-הכנסת ארידור אפשר להסיק מסקנה הפוכה - אם במקרים קיצוניים יש אפשרות להתקיף את החוזה כבלתי חוקי, משום שנעשה מתוך עבירה פלילית המוגדרת בחוק הפלילי, הרי לגבי מקרים קיצוניים אלה העניין מסודר, ואילו ברוב המקרים, בהם קלות הדעת היא תופעה חולפת, השורה במצב רוח מסויים, לא יוכל המעוניין להשתמש בכל דעת בעילה זו לצורך ביטול.

ג. ארן:

כיוון שאין זהות מוחלטת בין הסעיף האזרחי לבין הסעיף הפלילי, אני מהרהר שמא אפשר להשמיט את המלה "גופנית".

ארידור:

חשבתי שענין חולשה גופנית מוטכא, אבל אם אינו מוטכא ברצוני להעיר הערה בקשר לכך. נניח שאדם מפצוע בתאונת דרכים והוא צריך להגיע לבית-חולים. אדם זה נמצא בהכרה מליאה ואינו סובל מחולשה שכלית, ואדם אחר אומר לו כי הוא מוכן להמיר לבית חולים בתנאי שישלם לו תמורת הנסיעה 1,000 לירות. במקרה כזה יודע הפצוע שאם לא ישלם את הסכום הנדרש לא יוכל להגיע במהירות לבית החולים ובעקבות זאת יחפיר מצבו. איני בטוח אם מצב זה ייחשב כמצב של מצוקה במקרה שנפחק את ענין החולשה הגופנית, כי בכל זאת עורכי-דין יעשו השונאות בין החוק הפלילי לבין החוק האזרחי, ואיני יודע איך יתפרשו השונאות אלה. הרי אפשר לומר שכל חולשה גופנית וכל חולשה שכלית הן בגדר מצוקה, ובכל זאת מוזכרים שלושת הדברים כאחד בחוק הפלילי. כיוון שמדובר שם גם על חולשה גופנית, גם על חולשה שכלית וגם

י. ארידור:

על מצוקה, הרי מצוקה תפרש בדרך-כלל כמשהו שאינו קשור לא בחולשה גופנית ולא בחולשה שכלית, אלא כמצוקה כספית הקשורה בתנאי העיסוק עצמה. כאשר המונח "חולשה גופנית" מופיע בחוק הפלילי ואינו מופיע בחוק האזרחי, זה פותח פתח לכך שבית המשפט יאמר: לא הייתי רוצה לאשר חוזה עם, כפי שהוא בלדר גיצול מחפיר של הצד השני, אבל אין לי ברירה אלא לאשרו כי החוק מחייב זאת.

היו"ר י. גולדשמידט:

אני מציע להוסיף את המונח "חולשה גופנית" בסעיף 19, כפי שאמר פרופ' ידין, וזאת משום שאני חושב כי יש מקום להזכיר בסעיף דברים הניתנים פחות או יותר להוכחה אובייקטיבית. אם אדם מחתים מישהו בהיותו במצב של חולשה גופנית, זה גיצול של חולשה גופנית והדבר ניתן להוכחה. לא כן כשדובר בקלות דעת.

ב. הלוי:

אני תומך בהצעת חבר-הכנסת ארידור.

היו"ר י. גולדשמידט:

מצביע על ההצעה להוסיף את המונח "חולשה גופנית" ותו לא.

ה צ ג ע ה

ההצעה להוסיף בסעיף 19 את המונח "חולשה גופנית" ותו לא - נתקבלה

י. ארידור:

אני רואה שבסעיף 19(ב) יש סוגריים. אני מציע לבטל את הסוגריים ולהשאיר את הכתוב בתוכן.

היו"ר י. גולדשמידט:

אני תומך בהצעת חבר-הכנסת ארידור.

פ. ארן:

הטעיה יכולה להיות פוכתפת בכתב של אי-מוסריות, ובכל זאת לא הכנסנו את הסייג המופיע בסוגריים לגבי הטעיה. מצד אחר, גיצול יכול להיות משהו על הגבול ולא כל כך אי-מוסרי. הוא אמנם פסול, אבל הוא מקובל. מדוע יש צורך ללכת עד הקצה השני לגבי גיצול ולומר, שגם אם האדם שחטא בעבר בגיצול רוצה למקן את המעוות צריכים לבטל את החוזה? נניח שהפנצל מודה בחטאו והוא מוכן לקבוע מחיר סביר. באות המלים הכתובות בסוגריים ומאפשרות לפנצל לומר, כי מכיוון שאותו אדם גיצל אותו בעבר הוא אינו רוצה שום עסקים איתו. לגבי הטעיה לא הלכנו בדרך זו.

י. ארידור:

עושק חסור יותר. טעות סתם אינה מאפשרת ביטול החוזה. הטעיה מאפשרת זאת.

ס. ארן:

זה כולל את שני הפעיפים. לא הבדלנו ביניהם. כלומר, זה כולל גם את סעיף 15(ב).

היו"ר י. גולדשמידט:

א. ידין:

האמור בסעיף 16 - ועל זה לא היו השגות - זהה עם האמור בסעיף 19(ב) עד הסוגריים. שני הפעיפים הללו אומרים, כי אם יש פגם מסויים והצד השני מוכן להשלים את המגרעת שנגרמה על-ידי הפגם, אפשר לקיים את החוזה. נחיצותם של שני הפעיפים אלה היא כבר שאלה אחרת, אבל מה שתמוה הוא שבסעיף 19(ב) נוסף תנאי מסויים שאינו מופיע בסעיף 16 והוא "זולת אם המתקשר הודיע מיד שהוא עומד על ביטול החוזה". אפשר לנסק תוספת זו בסעיף 19(ב) בכך שהנעשק אינו רוצה יותר עסקים עם העושק, אבל מדוע לא יוכל אדם לנהוג כך גם לאחר שהוטעה לפי סעיף 16?

מצד אחר, ברצוני להפנות להחלטת

הוועדה בנוגע לסעיף 11. בסעיף 11 היה כתוב "זולת אם הודיע המציע לניצח על התנגדותו מיד לאחר שנמסרה לו הודעת הקיבול". הוועדה מחקה את כל התוספת הזאת, ומפני זה איני כל כך בטוח שצריך להשאיר בסעיף 19(ב) את המלים המופיעות בסוגריים. ההקבלה בין המצב לפי סעיף 19 לבין המצב לפי סעיף 16 תהיה שליפה יותר בלי המלים המופיעות בסוגריים. מתן אפשרות

א. דיין:

לבטל בכל זאת את החוזה פוסיפה שוב איזה פריט של אי-יציבות.

ש. ורהפטינג:
ברצוני להוסיף לדברי פרופ' דיין, שאם רוצה המתקשר לבטל את החוזה מטעמים אחרים והוא מבטל אותו באמתלה שעסקו אותו, הרי הוא הופך מנעשק לעושק כי הוא מנצל את מצוקת העושק. אם העושק רוצה לתקן את המצב, אין טעם שהנעשק ינצל את העובדה שהצד השני עשק אותו בתחילה ויבטל את החוזה כשהעילה אינה קיימת.

י.ה. קלינגהופר:
אבל האדם שעשק לראשונה כבר אינו ראוי לאמון.

ש. ורהפטינג:
אי-אמון לעצם קיום החוזה זה ענין אחר. כאן לא קיימים הפגמים האחרים של עשיית חוזה. אני חושב שהתוספת שבתוך הסוגריים סיוותרת, כי הנעשק עלול לנצל זאת ולהפוך לעושק.

י. ארידור:
אני ער להערה לגבי סעיף 15 ואני חושב שצריכה להיות אחידות בין סעיף 19 לבין סעיף 15. בסעיף 16 צריכים אנו לבטל את האיזכור של סעיף 15. כשאפשר לשנות את תנאי החוזה ולתקן את הטעות, זו אמנם עילה לקיום החוזה, אבל אם זו הטעיה, אפילו מציע הצד השני לתקן אותה צריך שתהיה למוטעה הזכות לומר כי אינו רוצה להתקשר עם המטעה. הדברים אמורים לגבי הטעיה וגם לגבי עושק, כי איני רואה הבדל עקרוני בין שני המצבים. הטעיה היא רפאות, ועושק הגדרנו אותו בסעיף 19. אם נסחק את האמור בסוגריים בסעיף 19(ב), יוכל העושק לומר: אני מנצל את הצד השני, ואם אני מצליח, פה טוב; אם הצד השני מגלה את הפגם לפני ביצוע החוזה, אני מודיע שאני חוזר בי ופציע להסדיר את הענין בצורה שתקבלת על הדעת. אני שבור שאם נסחק את האמור בסוגריים נעודד אנשים לעשוק את הזולת, והזולת לא יוכל להתגונן מעבר לביטול העושק או הטעיה. לדעתי, אם אדם ניסה לנצל פגמו אחר, סביר שהפגמו לא ירצה יותר לקשור חוזה אחר. פה שאנו מציעים כאן בסך הכל הוא שתהיה אפשרות לבטל את החוזה, אך אם לימחק הכתוב בסוגריים פירוש הדבר שאנו מורים לנעשק להמשיך בעסקים עם אותו רפאי לפרות שאינו רוצה בכך.

ב. הלוי:
אני תוסף בעמדה זו לפיה צריך על כל פנים להשוות עושק להטעיה. גם מבחינה פורמלית, ואפילו מבחינה משפטית, זה דומה מאד. זו פעולה אקטיבית של המתקשר המרמה בכוונה תחילה את הצד השני. המטעה פולין שולל את הצד השני. אם כן, העשוק והמרמה צריכים להיות בעלי זכויות שוות, ואני מציע לבטל את הסוגריים בסעיף 19(ב) ולתקן בהתאם לכך גם את סעיף 16. סעיף 14 (קורא את הסעיף) מדבר על טעות ובסעיף קטן (ב) יש שיקול דעת לבית המשפט. אולם המקרה החמור יותר הוא זה הנדון בסעיף 15 והוא צריך להיות באותה קטגוריה של עושק.

י. גולדשמידט:
נכון שכאשר מעניקים אנו למתקשר את הזכות לבטל חוזה כתוצאה מעושק או הטעיה, וזאת גם אם העושק או המטעה מציעים תיקון, אין אנחנו יכולים לפקח על נימוקיו של המתקשר בענין זה. ייתכן שאמנם אינו רוצה יותר בעסקים עם האדם שעשק אותו, כי אינו נותן בו אמון, וייתכן שהוא מנצל את זכות הביטול מפני שהתנועה בכורסה, למשל, היתה כזאת שהיה כדאי לו לבטל את החוזה. איננו יכולים להיכנס לענין זה, ואני סבין שאפשרות זו אינה משפיעה על עמדת אותם חברים בוועדה המציעים להשאיר בכל זאת למתקשר את הזכות לבטל את החוזה. בדרך-כלל ההנחה היא שהמתקשר ישתמש בזכות הניתנת לו כאן כשאינו רוצה להיות קשור עם אדם שעשק אותו. לפעמים יכול להצטרף לזה גורם נוסף, אך על כך אין לנו שליטה.

י.ה. קלינגהופר:
אני מבקש הסבר אם ענין ההטעיה והעושק אינו מתקשר איך שהוא עם הפונזים "דרך מקובלת" ו"תום לב" בפשא ופתן. לפי השכל הישר נראה שיש פה קשר. אם אדם מטעה את הצד השני או עושק אותו, אין זו הדרך המקובלת ויש בכך גם היעדר תום לב בפשא ופתן, וסעיף 12 קובע מנקציות מפורסות לגבי

י.ה. קלינגהופר:

אדם שלא נהג בדרך מקובלת וכתום-לב. אם כן, שאלה אחת היא איך לקשר את הדברים. הייתי מנסה לקשר את הדברים איך שהוא.

סדר כרונוולוגי זה המזמין סירוץ בין שני הצדדים אינו נראה לי. אנו תולים את התוצאה המשפטית כשאלה מי משני הצדדים פעל ראשון, האם הצד שהוטעה או רומה ביטל קודם את החוזה, או שהצד השני הקדים אותו והודיע על נכונותו לתקן את הפגם. הטעיה ועושה הם דברים חמורים מאד, ואם אדם רצה להטעות או לנצל את הצד השני באופן מחפיר, הרי לכאורה אין הוא ראוי לאסון ואין לצפות מהמוטעה שיהיה מוכן להכיר ביחסים קונטרקטואליים אתו. אולם הייתי נוטה לפתרון שונה מזה המוצע כאן. הייתי אומר משהו מעין "אלא אם כן מחל לו הצד השני". כלומר, הענין יהיה תלוי בשאלה אם הקרבן הפוטנציאלי להטעיה או לעושה ימחל לצד השני, ולא בשאלה איזה צד הקדים את הצד האחר והודיע על הנכונות לתקן את הטעות או על ביטול החוזה.

א. ידין:
להערת חבר-הכנסת קלינגהופר - יש, כמובן, הפשטיות רעיונית בין החובה להתנהג בדרך המקובלת ובתום לב לבין הענין הנדון שהוא דוגמה של חוסר תום לב, אלא שבנוגע לביטול החוזה החוק פפורש ופפורט יותר. צד אחד אינו יכול לבטל חוזה שעשה רק מפני שהוא טוען כי הצד האחר לא נהג בתום לב, אלא הוא צריך לסעון אחד הדברים הקונקרטיים הכתובים בפעיפים אלה. אולם מבחינה רעיונית זה פיתוח של אותו רעיון המובע כבר בצורה כללית בפעיף 12 לגבי שלבי כריתת החוזה. פעיף 12 מדבר על פיצויים, אבל כאשר מתעוררת שאלה של ביטול החוזה ושל פגם בכריתתו, יש צורך ביותר פירוט.

אני מסכים להערתו השניה של חבר-הכנסת קלינגהופר וכבר לפני כן חשבתי להציע תיקון ברוח ההערות של חברי-הכנסת ארידור והלוי, אם כי תוך הפקת מסקנה אחרת. צדק חבר-הכנסת קלינגהופר בכך שהראה לנו כי הדברים צריכים להתנהל בצורה זו: העושה מודה בפני העשוק שהוא עשה לו עוול ופגע בו ופציע לו תנאים נאותים שאינם נופלים מהתנאים המקובלים, ואז המוטעה או העשוק צריכים להיות חופשיים למחול או לא למחול למטעה או לעושה. ענין זה יבוא על פתרונו על-ידי פחיקת כל פעיף קטן (ב) בפעיף 19 והגבלת פעיף 16 לפעיף 14. הגבלת פעיף 16 לפעיף 14 פירושה שהפעיה יתייחס לטעות בלבד, ולא להטעיה ועושה. כך ייצא, שאם מדובר בהטעיה לפי פעיף 15 או בעושה לפי פעיף 19 (א), לא יוכל העושה לצאת ידי חובתו על-ידי שיאמר כי הוא נותן את החסר לצד השני, וזה האחרון או שימחל לו או שיעמוד על ביטול החוזה, אלא זו תהיה פשוט הצעה חדשה.

אם נלך בדרך שאני מציע, נעשה בדיוק כפי שעשתה הוועדה בישיבה הקודמת בנוגע לפעיף 11. גם שם התעוררה השאלה אם הקיבול תוך שינוי הוא עדיין במסגרת ההצעה הפקורית או שהוא בגדר הצעה חדשה, ואז יכול הניצע לקבל או לא לקבל את ההצעה החדשה. אם צד אחד הטעה את הצד השני והביא אותו לכריתת החוזה וכעבור מספר ימים - לפני שהחוזה הגיע לביטול - הוא מציע לתקן את הפגם, הרי החוזה הפגום ניתן לביטול. מי שגרם לפגם בחוזה, היינו המטעה או העושה, יכול להציע לצד השני תנאים הוגנים שאין בהם הטעיה ועושה, והצד השני יכול לקבל תנאים אלה או לא לקבלם. ייתכן שכבר לא כדאי לו לקבלם, בין מפני שאין טעם שיתקשר עם אדם שהטעה אותו פעם אחת, ובין מפני שכבר אינו מעונין בעסקה שקודם לכן הוא חשב שהוא מעונין בה.

נראה לי שנפשט את הענין וגם ניתן תשובה להשגות שהושמעו על-ידי שנמחק את כל פעיף קטן (ב) בפעיף 19 ונגביל את פעיף 16 לפעיף 14.

היו"ר י. גולדשטידט:
כלומר, בפעיף 16 יאוזכר רק פעיף 14 ופעיף 19 (ב) יימחק. אם כך הדבר, צריך לנסח פעיף חדש שיאמר, כי במקרה של הטעיה או עושה, אם דרש המוטעה או העשוק לבטל את החוזה והצד המטעה או העושה הביע נכונות לתקן את הפגם, תיראה ההצעה כהצעה חדשה.

א. ידין:
אין צורך לכתוב זאת. היה חוזה שנעשה עקב הטעיה והוא בוטל. אם נכרת חוזה אחר - זו כבר שאלה אחרת.

ב. הלוי: יש זכות מוחלטת לבטל את החוזה.

א. ידין: הצדדים רשאים להציע חוזה אחר שלא יהיה נגוע בהטעיה או בעושה, ואם יתקשרו בחוזה זה, יתחיל כל ענין ההצעה והקיבול מחדש.

היו"ר י. גולדשמידט: הצעת פרופ' ידין היא לבטל את האיזכור של סעיף 15 בסעיף 16 ולמחוק את סעיף 19(ב), וכל היתר משתמע מתוך כך. נצביע על הצעה זו.

ה צ ב ע ה

ההצעה למחוק את סעיף 19(ב) ולייחס את סעיף 16 לסעיף 14 - נתקבלה

סעיף 24

י. ארידור: במקום "חוק" אני מציע לכתוב "חיקוק", כי "חוק" הוא בכל זאת משהו מצומצם. ייתכן שגם תקנה תתנה תקפו של חוזה בצורה מסוימת, ולא הייתי רוצה שיתעורר ויכוח סה עדיף, סעיף זה של חוק החוזים או אותה תקנה.

א. ידין: בכל החקיקה הזאת הצלחנו, אם איני טועה, להימנע מהמלה "חיקוק". מצד אחד, איבנו רוצים שמחוקק המשנה יטיל דרישות לגבי צורתו של חוזה מסויים. אפשר למשל, שהמפקח על הביטוח יוציא תקנה לפי חוק הפיקוח על עסקי ביטוח ויאמר שכל שינוי של פוליסה צריך להיות בכתב, בעוד שאין לו השמכה מפורשת לעשות דבר כזה, כי זה בעצם דין פטריאלי שמחיקה הפטריאלית צריכה להזכיר אותו.

מצד אחר, אני על כל פנים טוען שאם כתובה המלה "חוק" זה כולל גם חקיקת משנה שיש לה השמכה בתוך החוק. איני יכול להכחיש שלפי שעה קיימת עדיין, לצערי הגדול, פקודת הפרשנות. בחוקי יסוד וגם בפקודת סדרי השלטון והמשפט אנו משתמשים במלה "חוק", כך שאיני תוסך כל כך בשינוי המוצע על-ידי חבר-הכנסת ארידור.

ב. הלוי: אני תוסך במגמה שבאה לידי ביטוי על-ידי פרופ' ידין. צריך, במידת האפשר, לנקות את התחיקה שלנו מהפלפולים האלה של "חוק", "חיקוק" ו"דין", והפסיקה בענין זה גם היא מאד מפולפלת. אם אנחנו ריבוניים לחוקק עכשיו חוק חדש, אני מציע לראות ישר סה לפנינו. אם נשאיר את המלה "חוק", ניתן בזה יפוי כח לבית המשפט לפרש סעיף 24, ואם ישתבר שחקיקת משנה כלשהי יונקת במפורש מחוק מספיק, אני חושב שסוים בית משפט לא יפרש שהמלה "חוק" אינה כוללת זאת.

אולם ברצוני להצביע על סכנה הפוכה. אם נכתוב "חיקוק", בכך נמשש נספיק את המחוקקים - להבדיל מהמחוקקים - לקבוע צורות שונות של חוזים. אם כתוב, למשל, בחוק ששר התחבורה פטונה על ביצוע החוק, יאמר השר כי סמכות חיקוק לעצם הענין נתונה לו כבר ומכוח סעיף 24 לחוק החוזים (חלק כללי) הוא מקבל סמכות לקבוע צורות של חוזים. הייתי רוצה לפנוע את ההסתמכות על סעיף 24, ולכן אני בעד המלה "חוק".

י.ה. קלינגהופר:

ברצוני להפנות את תשומת לב חבר-הכנסת ארידור ש"איקנק" אינו רק חוק ותקנה בת פועל תחיקתי, אלא כל תקנה, אף אם אינה בת פועל תחיקתי, כלולה בפסגרת "חיקוק", כי כתוב גלוח ההגדרות "חוק ותקנה", ולא "חוק ותקנה בת פועל תחיקתי". על כן, אם נכתוב כאן "חיקוק", ייצא שלא רק מחוקקי משנה יקבלו סמכות לקבוע צורות להתקשרויות קונטרקטואליות, אלא גם פי שעושה בפעולות אינדיבידואליות בתחום הפינהל. לפי זה פישו יתנה, למשל, את סתן הרשיון בכך שחווה הקסור לענין ייעשה בצורה מסוימת. את זאת לא יקבע מחוקק המשנה, אלא רשות הרישוי תקבע זאת בדרך מיוחדת ון של הענקת רשיון. אם נלך בדרך שמציע חבר-הכנסת ארידור, נרחיב את היריעה במידה כזאת שלא נוכל לחשוף פראש את תוצאותיה.

י.ה. קלינגהופר:

אפילו היינו יכולים להוסיף על-ידי המלה "חוק" רק חקיקת משנה הייתי מסתייג מכך והייתי מעדיף שבדברים אלה ייקבעו בחוק ראשי. אולם לדאבוני לא נשיג מטרה זו של אי-הכללת חקיקת משנה על-ידי כתיבת המלה "חוק". על כך אני מצטער. בסעיף 46(ב) לחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים נאמר: "הוראות חוק זה עדיפות על פני כל חוק אחר". אילו היינו הולכים לפי הפשט, היינו אומרים שסעיף 46(ב) כולל חוק בלבד, אולם בלוח הפירושים בסעיף 1 יש הגדרה ל"חוק זה" האומרת: "חוק זה" - לרבות תקנות שהותקנו וצווים כלליים שניתנו לפי חוק זה". כלומר, גם חקיקת משנה שניתנה לפי חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים עדיפה על חוקים ראשיים אחרים. לכן, אפילו נכתוב כאן "חוק", זה לא יעזור לנו אם תרצה האדמיניסטרציה ללכת בדרך ההיא. אף-על-פי-כן אני מציע שנסתפק בכתיבת המלה "חוק" ולא להוסיף דבר, כי כבר שהטעם הראשון שהזכרתי ניתן לאדמיניסטרציה כח שבוודאי איננו רוצים לתת לה.

י. ארידור: אני מודיע ששוכנעתי בענין זה.

ש. ורהפטיג: גם בסעיף 14(ג) בזכר "חוק", ואיש לא העיר על כך.

י.ה. קלינגהופר: לטעות שבחוק יש משמעות פיוחדת.

ב. הלוי:

אני תופך ב"חוק" ולא ב"חיקוק", אולם נתתי דעתי רק לחקיקת משנה ובענין זה אני תמים דעים עם כל מה שנאמר כבר. אולם מה בנוגע לדין? הלא יש תוקף פשוטים, אם כי מוגבל, גם למשפט העברי, גם לדיני ממונות של המשפט העברי. כתובה, למשל, היא חוזה הכפוף לדיני המשפט העברי ולא לחוק של הכנסת. אולי אי-אפשר לדון על ענין זה על רגל אחת, אבל צריך שהמופחים מטעם משרד המשפטים יחוו דעתם לגבי פקרה בו יש תוקף אזרחי, בפני בית משפט אזרחי, למשפט העברי, ובייחוד לחוזים שנעשו לפי המשפט העברי. כוונתי לפקרה שאדם עושה עיסקה או התניה בניגוד לדין של המשפט העברי, והמחוקק האזרחי מחיל על זה את המשפט העברי. הדוגמה העולה לנגד עיני ברגע זה היא כתובה, אבל רצוי שהמופחים יביעו דעתם בענין זה. הלא יש מסכת כתובות שליפה בש"ס, ואם כן, המשפט העברי הוא הקובע את דין הכתובה. דומני שלפי פקודת הפרשנות כלול המשפט העברי במלה "דין". לא הייתי רוצה כל כך לכתוב כאן "דין" כדי לא לכלול כל מיני דברים פיוטריים, אבל הייתי רוצה לשמוע חוות דעת כיצד נכסה ענין זה.

היו"ר י. גולדשמידט: האם כוונתך לכיפוי ענין זה בסעיף 24?

ב. הלוי:

- כן. בניח שאלפנה תובעת את היורשים בבית משפט אזרחי לתשלום פשוטים לפי הכתובה. אין זו מסכות ייחודית לבית-דין, ונניח שענין זה יכול לבוא לבית משפט פחוזי במקרים מסויימים. שאלת המשפט העברי יכולה להתעורר באופן אינצידנטלי בבית משפט אזרחי. אפשר שיהיה רלבנטי להחליט אם תנאי מסויים בכתובה יש לו תוקף. מי שטוען שיש לו תוקף יסתפק על הלכה פסוקה בדיני כתובות, ומכיוון שכתובה נעשית לפי המשפט העברי, היא כפופה למשפט העברי. כנגד זה יכול הצד השני לטעון כי הכתובה היא חוזה היכול להיעשות בעל-פה או בכתב, זולת אם חוק או הצדדים התנו תקפו בצורה פשוטיית. והרי הכתובה אינה יכולה להיעשות בעל-פה. עצם המלה ומצביעה על כך שזה צריך להיות בכתב. אם כן, החוק אינו קובע שכתובה צריכה להיות בכתב וגם הצדדים לא היתנו זאת, אבל לפי המשפט הרלבנטי היא צריכה להיות בכתב. אדם לא יוכל לטעון כי בזמן כתיבת הכתובה היתנה עם הצד השני שמה שכתוב 10,000 לירות פירושו 1,000 לירות. בכל אופן חוזה הוא רק חוזה שנעשה לפי המשפט האזרחי הזה, ואלי זה מובן מאליו שאפשר להוציא חוזים הנעשים לפי משפט דתי ואלה אינם כפופים בכלל לסעיף 24.

היו"ר י. גולדשמידט:

האינך חושב, שאם חוק בתי הדין הרבניים (נישואין וגירושים) מוסר תחום זה לידי בתי הדין הרבניים ואם פניחים שכתובה היא הסכם שיש לו צורה פשוטיית במשפט העברי, הרי שחוק הפדינה יוצר את המסכות הזאת וזה מכסה את המקרה הנדון? הרי זה דומה למה שאמר פרופ' ידין לגבי תקנה המעוגנת בחוק ראשי.

ב. הלוי:

לפי דעתי, אין זה דומה. חוק שיפוט בתי דין רבניים הוא חוק של שיפוט בלבד, וקורה יום שנין הפסוק לשיפוטם של בתי דין הרבניים כשמתעורר אותו ענין בבית משפט אזרחי. כלומר, בית המשפט האזרחי אינו קשור בחוק המהותי של בתי דין הרבניים. אפשר להביא כאן לדוגמה תוקף של נישואין בחוץ-לארץ. הלא המשפט העברי אינו פוגעל על-ידי התחשבות בחוקות הגויים, אבל בית משפט אזרחי כן מכיר בחוקות אלה ואומר שאם זוג התחתן בגרמניה, לשל, לפי החוק הגרמני, יש תוקף לאותם נישואין, אולם אם יבוא ענין זה לפני בית הדין הרבני, ישלול בית הדין את הנישואין. כללית, עצם המפירה של ענין לשיפוט רבני פוסלת לאותו בית דין גם את המהות, אם אמנם הוא מפעיל את סמכותו. אבל יכול להיות שאותו ענין מתעורר אגב גררא בבית משפט אזרחי. אפשר שהכתובה תידון על-ידי בית משפט אזרחי לצורך גביית כספים או כקשר למשפט ירושה. במקרה כזה יטען צד אחד שאין זו סמכותו האקסקלוזיבית של בית דין רבני ועל כן הוא דורש שהענין יבוא לפני בית משפט אזרחי, ואם בית המשפט האזרחי דן בענין לפי החוק האזרחי, חרי שעיף 24 יכול להיות בלתי קולע לפטרה שאנו רוצים בה. מה שאנו רוצים לומר הוא, שאם הכתובה נעשית לפי המשפט העברי, הרי גם כן במקרה שמתעוררת בבית משפט אזרחי השאלה אם צורתה בסדר, צריך ששאלה זו תידון לפי המשפט העברי. אין שום חוק הקובע אם הכתובה צריכה להיות בכתב. אזי מעורר ענין זה כקושיה.

א. ידיו:

חבר-הכנסת הלוי הרחיב מאוד את היריעה. יש מספר תשובות מצופצפות ופשוטות לענין זה. קודם כל אני סבור, שאם חל המשפט הדתי - בין המשפט היהודי, בין המשפט המוסלמי או הנוצרי - לא חל המשפט האזרחי. אם דנים בדבר מה לפי המשפט הדתי, הרי בהתאם לקונסטיטוציה שלנו ולחלוקת הסמכויות מחוייב בית המשפט - בין שזה בית דין דתי ובין שזה בית משפט אזרחי - להפעיל את הדין הדתי, ולא את האזרחי. זו על כל פנים היתה גם הנחתו של חבר-הכנסת הלוי. בדין העברי כתוב אילו צורה צריכה להיות לכתובה, לפי הדוגמה שהביא חבר-הכנסת הלוי. יש ודאי אסמכתאות לגבי שאלה זו גם בשיטת המשפט העברי, ואין התנגשות בין שתי המערכות המשפטיות. המערכת האחת אינה נוגעת במלכותה של המערכת האחרת.

יש תשובות לענין זה גם בתוך החוק עצמו. אם קוראים את המלה "חוק" בסעיף 24 כפי שהסכמנו לקרוא אותה, הרי היא כוללת כבר את הדברים האלה אם יש קשר ישיר. יש עוד סעיף הדין בענין זה והוא 63(א). זה הסעיף המקובל אצלנו האומר, שאם יש הוראות מיוחדות בחוק אחר, לא חל החוק הכללי. כמובן, אתם תענו לי שגם בסעיף 63 בזכרת המלה "חוק", אבל כשנגיע לסעיף 63 נחדש את הוויכוח על מלה זו. לגבי המפיקות שהעלה חבר-הכנסת הלוי די לי בסעיף 63 כפי שהוא כתוב לפי שעה. כלומר, אם יש חוק אחר המסדיר את הדבר במיוחד, מפילא לא חל חוק זה שהוא חוק כללי, רזידוארי. ההתקשרות בחוזה נעשית אמנם לפי פרק א': כריתת חוזה, וגם שטר, לשל, הוא חוזה, אבל הוא נקשר בצורה אחרת לגברי, וסעיף 63 מאפשר זאת באמרו, שאם יש דין מיוחד להתקשרות חוזית, כגון פקודת השטרות, חל אותו דין מיוחד. אם כן, סעיף 63 אומר מפורשות שהוראות החוק הן בכללן רק הוראות בסיסיות, רזידואריות, במובן זה שהן נסוגות תמיד בפני הוראות מיוחדות אחרות. כשם שהוראות חוק זה נסוגות בפני כריתת חוזה לפי פקודת השטרות, הייתי חושב שהן נסוגות גם בפני הדין העברי בענין הכתובה, אם אמנם חל עליה המשפט העברי.

י. ה. קלינגהופר:

הסוגיה שהעלה חבר-הכנסת הלוי היא בעצם רחבה יותר מהסוגיה של קביעת צורת החוזה. היא יכולה להתעורר בכל מיני הקשרים שעוד נדון בהם. זאת ההתנגשות האפשרית והעיונות האפשרי בין חוק זה לבין הדין האישי. פרופ' ידיו הצביע, בצדק, על סעיף 63(א) (קורא את הסעיף). פירוש המלה "חוק" הוא קונטרברסלי אם אין מכירים במאת האחוזים בכתוב בפקודת הפרשנות, ואם מכירים בזה, הרי בוודאי שלא די בכך כדי לכלל אותם דברים שהעלה חבר-הכנסת הלוי. על כן אני מבקש שנרשום ענין זה לפנינו כדי שלא נשכח אותו כשנגיע לסעיף 63. סעיף 24 אינו המקום המתאים לדיון בענין זה, וכאשר נגיע לסעיף 63 לא נשכח להוסיף - אני מבקש זאת באופן נסיוני: הוראות חוק זה יחולו כשאין בחוק אחר הוראות מיוחדות לענין הדין. ואין בהן כדי לגרוע מהוראות הדין האישי החל על הצדדים.

ב. הלוי:

אני מסכים שענין זה נוגע לסעיף 63 ולא לסעיף 24.

י.ה. קלינגהופר:
אולם עדיין איני מציע הצעה פורמלית.
אני רק מבקש שנחזור לענין זה בהיקף

רחב יותר בסעיף 63(א).

היו"ר י. גולדשמידט:
אם כן, נביח ברגע זה את סעיף 24.
סעיף 24 נשאר בעינו. נפשיך בחוק זה

בישיבה בה הוא יעמוד על סדר-היום.

חוק חוקרים פרטיים ושירותי שמירה, תשל"ב - 1972 -
תקנות בדבר עיסוקים אסורים

היו"ר י. גולדשמידט:
לפנינו תקנות בדבר עיסוקים אסורים

של חוקרים פרטיים ששר המשפטים מתקין

באישור הוועדה. ועדה זו כבר עיינה בענין זה, אלא שלפי הצעת חבר-הכנסת ביבי נמנענו מלהכריע בשאלה מסויימת. לפי סעיף 21(ב) לחוק הצדוק דשאי שר המשפטים תקנו. בתקנות עיסוקים שלחוקר פרטי אסור לעסוק בהם, ובטיוטה הראשונה של התקנות שהובאה לאישור הוועדה היו חמישה עיסוקים כאלה: שלושת העיסוקים הנזכרים בדרך המונח לפניכם ושני עיסוקים נוספים: עריכת-כתיב וצביעת כספים. לאחר מכן הוגשה לנו ההצעה המונחת לפניכם ובהצעה זו נפחקו שני הפריטים: עריכת דין וגביה. הניסוחים שניתנו לנו בפיוחד על-ידי גב' קרפ היו כי ענין עריכת דין מוטב שיסודר בחוק לשכת עורכי הדין. כלומר, שם ייאמר כי בין העיסוקים בהם לא יעסוק עורך-דין יהיה גם העיסוק של חקירה פרטית כמובן החוק הזה. ואילו ענין הגביה מחיקתו נבעה מתוך כך שהיועץ המשפטי פנה לפירמות הגדולות המנהלות משרדי חקירה, ואלה הסבירו לו שהגביה היא חלק חשוב למדי בעיסוקן והביעו התנגדות נפרצת לאסור עיסוק זה על החוקרים הפרטיים. כתוצאה מכך הגיע משרד המשפטים להצעה המונחת עתה לפני הוועדה.

בוועדה הושמעו מספר הערות בעד אישור עיסוק הגביה על חוקרים פרטיים. חבר-הכנסת ארידור אפר שלחוקר הפרטי יש ידיעות שונות על מקורות כספיים של האדם שלגביו הוא חוקר, ואם הוא נוטל לידו את תפקיד הגביה, הוא עלול לנצל את תוצאות חקירותיו בצורה בלתי הוגנת. חבר-הכנסת ביבי הזכיר מקרים של ניצול לרעה שעליהם הוא קרא בעתון.

פ. ביבי:
לאחרונה התנהלו עסקי הגביה בצורה לא נאותה.

היו"ר י. גולדשמידט:

כנגד זה נאמר, שאם הגביה היא אמנם תחום פרובלמטי הניתן לפעמים לניצול לרעה, מוטב שתהיה פותרת כמקצוע מיוחד, שהרי אדם לא יוכל לפתוח משרד של חוקר פרטי אלא אם קיבל רשיון לכך, וראינו השבוע או בשבוע שעבר את הרשימה שנתפרסמה, רשימת אותם אנשים שמוצע להעניק להם רשיון בהתאם לחוק. נאמר שמוטב שהעיסוק יהיה פותר מיוחד ומפוקח, עם אתיקה מקצועית קבועה, עם ועדת משמעת, עם אפשרות של שלילת רשיון במקרה שאדם מנצל אפשרות זו לרעה. לעומת זאת, אם אוסרים את העיסוק הזה על חוקרים פרטיים, הרי שהוא נשאר בכלל בלתי מפוקח ובלתי מיוחד. בשאלה זו עדיין לא הכרענו.

ג. הלוי:
שאלה לסדר - האם יכולים אנו בכלל להכריח את שר המשפטים להוסיף דבר מה לתקנות?

היו"ר י. גולדשמידט:

אנחנו יכולים לא לאשר את התקנה המוצעת. אבל זאת שנקציה. האם נהוג להשתמש בנקציה נגד שר המשפטים? אם החליף שר המשפטים את ההצעה הראשונה בהצעה השנייה, איך יכולים אנו לומר לו, מבחיבת החוק, להוסיף את שני העיסוקים שהיו כלולים בהצעה הראשונה?

היו"ר י. גולדשמידט:

אנו יכולים לא לאשר את ההצעה שלפנינו כי היא חסרה דברים שצריכים להיות כלולים לדעתנו.

י. ארידור:

הגניטוק המרכזי שלי בעד הכללת עיסוק גביית כספים בתקנה היה שאיני יכול לתאר לעצמי גביית כספים תקינה על-ידי חוקר פרטי. הרי גילוי הפקודות הכספיים נכלל מטילא במסגרת החקירה הפרטית. לשם זה אין צורך באישור מיוחד. גילוי פקודותיו הכספיים של אדם הוא עיקר החקירה, ואם אותו אדם לא שילם קודם לכן והיה צורך להעסיק חוקר פרטי, הרי אם החוקר הפרטי יקה לידינו את ענין הגביה, ישלם האדם רק כתוצאה מלחץ. יש אמצעים חוקיים להפעלת לחץ על האדם שצריך לשלם, ופשרד ההוצאה לפועל והאנשים שיש להם הרשות החוקית לכך פועלים באמצעות אמצעים חוקיים אלה. אם נאפשר לחוקר פרטי לעסוק בגביית כספים, נחדור לתחום שהוא אקסטר-חוקי, כלומר, מחוץ לפונדיות החוקיים, ולכן נראה לי שבייחוד ענין כה עדין כמו גביית כספים, הכרוכה בהפעלת לחץ על אנשים, אין לפסוד לידינו של חוקר פרטי. עורך-דין אינו רשאי לעסוק בכך אלא באמצעות פשרד ההוצאה לפועל. הוא רשאי לקבל כסף, אבל אין הוא יכול להפעיל אמצעים משלו כדי להביא לגביית כספים. אם הוא צריך לגבות כספים, הוא עושה זאת בדרך החוקית.

אשר לגניטוק, שאם מתירים לחוקרים פרטיים את העיסוק הזה, שמים אותו תחת פיקוח, איני מקבל גניטוק זה, כי אם בשלול לחלוטין את האפשרות שחוקר פרטי יעסוק בגביית כספים, הרי בכל מקרה שיפר את האישור יילך רשיונו לאיבוד. גם אם מתירים עיסוק זה לחוקר פרטי יכול להיות שיתחיל לעסוק בכך אדם שאינו חוקר פרטי, ועליו החוק לא יחול - החוק לא יחול עליו בין שבתיר עיסוק זה לחוקרים פרטיים ובין שנאסור אותו עליהם. לדעתי, גם זו תהיה עבירה פלילית, כי דברים אלה פסורים רק לעורך-דין.

הינ"ר י. גולדשמידט:

אם אדם מכר ספרים וכל אחד חייב לו 5 לירות והוא רוצה שמישהו יילך לגבות את הכסף עבורו, האם הוא צריך לפסוד זאת לעורך-דין?

י. ארידור:

אני מקבל דוגמה זו.

אני יוצא מהנחה שהענין טעון הסדר והייתי רוצה להסדיר אותו בצורה כוללת ולא על-ידי מתן אפשרות לאדם שתפקידו לגלות פקודות כספיים - גם לגבות כספים תוך לחץ.

א. אנקוריון:

הדוגמה שהביא היושב ראש אינה קולעת לפטרה, כי מדובר כאן על גביית כספים כמקצוע. איש אינו מעלה על הדעת שגביית תשלום כגון זה שדיבר עליו היושב ראש אהיה מסודרת. כאמור, מדובר כאן על גביית כספים כמקצוע, ולדעתי, אין לפסוד זאת בשום אופן לחוקרים פרטיים. זו בפירוט פעולה של עורך-דין. זו פעולה שחוק לשכת עורכי-הדין חל עליה. להלכה גם עורך-דין יכול לעשות זאת, אלא שמקצוע זה נתון בפיקוח כפשוטו כל השנים, ואם קורה, חלילה, משהו מעין זה, יש ענין של אתיקה מקצועית ועורך-הדין בא על עונשו. איזה הגיון יש בפטירת פעולה זו לחוקר פרטי? הלא להגיש תביעה או ללכת להוצאה לפועל זו לכל הדעות עבודה של עורך-דין. עם כל הפיקוח שיטנו מופינים כאן פראש פעולה שהייתי אוסר בזהירות כי היא על סף אי-החוקיות. במקצוע החקירה הפרטית יש, ברור השם, די פרנסה ואין צורך להתיר לחוקרים פרטיים לעסוק בגביית כספים.

אשר לשאלת חבר-הכנסת הלוי, אילו היה שר המשפטים מציע רק את הנוסח המאוחר יותר, הייתי חושב שההצעה בסדר, אולם לענין זה יש הסטוריה, וברור לנו שתחת לחצים של בעלי אינטרסים מציעים לא לאסור עליהם את העיסוק בגביית כספים. ועדת זו פתוחה להתרשפויות והיא יכולה להשיב בשלילה.

ר. ארזי:

אני מציע לאשר את ההצעה הקודמת.

י. קרפ:

היא אינה פוגשת. פוגשת רק ההצעה שלפניכם.

ר. ארזי:

אם כן, אני מציע שהוועדה לא תאשר את הנוסח החדש, ופשרד המשפטים יסיק בעקבות זאת את המסקנה. ברור לי שאם לא נאשר את ההצעה שלפנינו לא ניאסר שום עיסוק על חוקר פרטי. השאלה היא מה שפכות הוועדה במקרה בו היא מכורה שכן צריך להיעשות משהו, האם אפשר שחבר כנסת אחד או שפסוד

ד. ארזי:

חברי כנסת יגישו הצעת חוק שתתקן את החוק המקורי ותכלול בו אישור חמישה עיסוקים אלה? אני מציג שאלה זו, כי ברגע שאיננו מאשרים את ההצעה המונחת לפנינו פירוש הדבר שכל-חמשת העיסוקים הללו פותרים.

א. אנקוריון:
למה לחדד את הדברים עם משרד המשפטים?
אפשר לפצוא שפה משותפת.

ד. ארזי:
לדעתי, צריך לאסור על חוקרים פרטיים גם גביית כספים, ואני רק מבקש תשובה לשאלה כיצד יכולים אנו להביא לכך שיהיה אישור. אם ידובר על הצעת חוק פרטית, מצטרף למציעים.

פ. ביבי:
לא הייתי רוצה שניצור קונפליקט בענין זה עם משרד המשפטים, כי גם אין צורך בכך. לגבי עריכת דין הבעיה יכולה לרדת מהפרק, כי לשכת עורכי הדין יכולה להסדיר את הענין.

אשר לגביית כספים, אני מבקש ממשרד המשפטים ישים לב לכך שפעולה זו חשובה כשהיא נעשית פרובלמטית. כשלא מתעוררים קשיים כל אחד יכול לגבות כספים, אבל אם הגביה נעשית פרובלמטית, יש שתי דרכים לפעולה: דרך-אחת היא לפנות לבית המשפט, אך אם מישהו חושב שבדרך זו נסחב הענין זמן רב, לפניו דרך אחרת והיא לפנות לחוקר פרטי, וזו האחרון יכול לבדוק מה עיסוקיו הפרטיים של החייב. אם החוקר הפרטי יהיה מוספך לגבות כסף, הוא עלול לאיים על החייב, שאם לא ישלם, יגלה כל מיני דברים. אין זו בעיה אפילו לרפוז על כך. בדרך זו אנו פשוט מוזמינים אפשרויות של לחץ. את הגביה אפשר לעשות בצורה החוקית ביותר, אבל בדרך זו מוטרים אותה לאמצעים פטורלים מוטוריים. לולא היתה דרך חוקית לגביית כספים שכל אחד יכול להיאחז בה ולגבות כספים בצורה הוגנת, הייתי יכול להבין את ההצעה לפסור עיסוק זה לחוקר פרטי, אולם לא כן המצב. אין יכול חוקר פרטי לגבות כספים? אין זה ענין שבתום לב, היינו שאדם פונה לחוקר פרטי שיגבה כספים עבורו כי לו עצמו אין פנאי לכך, אלא יש בעיות. לחייב אין בזה לשלם וצריך לרדת לחייו כדי שישלם. לכן אני מבקש לאסור עיסוק זה על חוקרים פרטיים. איני רוצה להוסיף לחוקר הפרטי פיתוי לרדת לחייו של מישהו.

י. ה. קלינגהופר:
לו היה משרד המשפטים מגיש רק את ההצעה המונחת עתה לפנינו, איש לא היה טוען נגדה, אך כיוון שהציע הצעה קודמת שכללה גם ארבע גביית כספים; נאחזנו בזה. אני מציע שנעזוב ענין זה. אנו יכולים לצאת מתוך הנחה שההצעה הקודמת לא הוגשה כלל ולשכוח את העיסוקים של עריכת דין וגביית כספים. מה שמונח לפנינו זו ההצעה המדוברת על אישור שלושה עיסוקים. עכשיו איננו דנים בהוצאת עיסוק גביית כספים, כי זה כלל לא מוצע לאישור.

על כן הצעתי היא זו: אשר לעיסוקים שאפשר להוסיף לטבלה זו, עוד חזון לפועד, ואני מניח שבפרוצדורה הזמן עוד יבואו תוספות על דרך פרגמטית. אולם לעת עתה לפה להתווכח על מה שיכול להתאשר כבר עכשיו? אני מציע שנאשר אישור שלושת העיסוקים האלה, וכל אחד ישמור לעצמו חופש מלא לגבש דעה לגבי עיסוקים אחרים ולהציע לבוא העת למשרד המשפטים להוסיף מקצועות אחרים.

ב. הלוי:
למעשה נסב הוויכוח סביב הערתי לסדר.

לגופו של ענין אני תומך באלה הרוצים להוסיף לאישורים אלה את גביית הכספים. כמובן, אין זה בטוחותנו אלא בטוחות משרד המשפטים, והשאלה היא אין נשיג את זה. אולי נדחה את ההכרעה בענין זה, כך ששר המשפטים יביע דעתו.

הז"ר י. גולדשמידט:
רשומים לרשות הדיבור, לפי הסדר, חברי-הכנסת: אנקוריון, ארזי וביבי.
נחזור לענין זה בישיבה אחרת.

א. ידין:
על כל פנים נביא את הענין לידיעת שר המשפטים.
הישיבה ננעלה בשעה 11.15.